

Di sản văn hoá Hải Phòng với phát triển du lịch

Hải Phòng là một thành phố cảng có vị thế quan trọng cả về chính trị, kinh tế, quân sự, giao thông vận tải và văn hóa đối với cả nước. Những năm gần đây, Hải Phòng còn là một trung tâm trong tam giác phát triển các tỉnh phía bắc bao gồm Hà Nội, Hải Phòng và Quảng Ninh, là đô thị loại một cấp quốc gia đã được chính phủ phê duyệt. Mặc dù là một địa danh mới xuất hiện đến nay trên một thế kỷ, nhưng trong lòng đất, ngoài bờ biển hay trên đất liền, thành phố Hải Phòng đã và đang lưu giữ một kho tàng di sản văn hóa vật thể và phi vật thể hết sức phong phú và đa dạng, mang đậm bản sắc dân tộc cũng như phản ánh những nét riêng của con người Hải Phòng được sản sinh, lưu giữ qua nhiều thế hệ dọc theo chiều dài lịch sử dân tộc.

Những di sản văn hóa phong phú đó đã và đang góp phần quan trọng vào sự phát triển chung của thành phố. Trong đó, ngành du lịch cũng đã tích cực tiếp cận nhằm khai thác phát huy giá trị từ những tinh hoa của văn hóa dân tộc trên địa bàn thành phố Hải Phòng.

Theo con số thống kê chưa đầy đủ, thành phố Hải Phòng hiện còn lưu giữ hơn 1.000 di tích, bao gồm 537 ngôi chùa, 107 nhà thờ, số còn lại là các đình đền, miếu phủ... Trong đó, có 103 di tích được Bộ Văn hóa thể thao và Du lịch xếp hạng di tích quốc gia; 165 di tích được Ủy ban nhân dân thành phố xếp hạng di tích lịch sử văn hóa cấp thành phố. Đặc biệt Hải Phòng có quần đảo Cát Bà được tổ chức UNESCO công nhận là khu dự trữ sinh quyển thiên nhiên thế giới và 3 khu danh lam thắng cảnh là vùng non nước Đồ Sơn, danh thắng Tràng Kênh Bạch Đằng, Núi Voi Xuân Sơn, hai làng nghề cổ truyền gồm tạc tượng Đồng Minh, sơn mài Bảo Hà ở huyện Vĩnh Bảo. Toàn thành phố có 252 lễ hội cổ truyền. Trong đó có một lễ hội cấp quốc gia (Hội chọi trâu Đồ Sơn), 1 lễ hội cấp ngành (Lễ hội làng cá đảo Cát Bà), 5 lễ hội cấp vùng, 91 lễ hội cấp xã và 156 lễ hội làng.

Trong bối cảnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập và giao lưu quốc tế hiện nay, di sản văn hóa Hải Phòng nói riêng và cả nước nói chung đã và đang được nhà nước đặc biệt quan tâm nhằm bảo tồn, khai thác, phát huy giá trị. Trên cơ sở những qui định của nhà nước về công tác bảo tồn di sản văn hóa dân tộc, thành ủy Hải Phòng đã ra nghị quyết về: "Xây dựng và phát triển văn hóa Hải Phòng đến năm 2020" để văn hóa thực sự là nền tảng tinh thần xã hội. Trong đó, xác định những định hướng lớn, hoạch định toàn diện cho chiến lược bảo tồn và phát huy vốn di sản văn hóa dân tộc trên địa bàn thành phố Hải Phòng.

Thành phố đã và đang tích cực tranh thủ nguồn vốn từ chương trình mục tiêu chống xuống cấp di tích của Bộ Văn hóa Thể thao và Du lịch để trùng tu tôn tạo các di tích có giá trị lớn về nghệ thuật. Các khu di tích tiêu biểu của thành phố như Dương Kinh nhà Mạc huyện Kiến Thụy, tháp Tường Long Đồ Sơn, khu di tích Trạng Trình Nguyễn Bình Khiêm huyện Vĩnh Bảo, di tích danh thắng Tràng Kênh Bạch Đằng, các di tích Khảo cổ học và danh thắng trên đảo Cát Bà đang được gấp rút xây dựng qui hoạch tổng thể và có chiến lược đầu tư dài hạn nhằm bảo vệ và phát huy giá trị, phục vụ sự nghiệp phát triển kinh tế văn hóa xã hội của thành phố. Đồng thời, thành phố dành một khoản ngân sách và tập trung chỉ đạo triển khai các công trình nghiên cứu, sưu tầm, tư liệu hóa lễ hội truyền thống, các bộ môn nghệ thuật dân gian. Một số vấn đề khác cũng đang được tích cực triển khai như hướng dẫn nhân dân chủ động gìn giữ, phát huy các giá trị di sản văn hóa, thực hiện công tác xã hội hóa trùng tu di tích, gắn kết công tác bảo tồn di sản văn hóa với kế hoạch phát triển kinh tế xã hội của từng địa phương, từng đơn vị.

Với sự phong phú đa dạng cũng như những hoạt động về công tác bảo tồn di sản văn hóa tại Hải Phòng đã có tác động tích cực đến sự phát triển của ngành du lịch. Nhiều tua du lịch ở trung ương và địa phương đã xây dựng những kịch bản du lịch văn hóa tại Hải Phòng. Trong đó, tua du lịch phía nam thành phố cũng đã hoàn thành với chủ đề "Du khảo đồng quê", hướng toàn bộ hành trình của du khách vào những di sản văn hóa ở đây như Đài thiên văn Phù Liễn quận Kiến An xây dựng từ năm 1902, Núi Voi huyện An Lão, một thắng cảnh có núi đá vôi với hang động và di tích của người cổ đại, về thời Mạc, về một thời kháng chiến oanh liệt. Về Tiên Lãng, du khách được tắm suối nước khoáng nóng, ngồi du thuyền trong rừng ngập mặn Vinh Quang. Điểm cuối cùng là huyện Vĩnh Bảo, một vùng tài nguyên văn hóa phong phú mang đậm dấu ấn về một nền văn minh của cư dân nông nghiệp vùng đồng bằng châu thổ sông Hồng còn chưa được khai thác như các đình đền, chùa miếu, nghề tạc tượng, múa tối nước, rối cạn, đánh pháo đất, thả đèn trời, đặc

sản thuốc lá. Điểm nhấn cuối cùng của tua du lịch này sẽ đưa du khách về quê hương của danh nhân văn hóa Việt Nam Nguyễn Bình Khiêm tại xã Lý Học. Những gì hiện có trong khu di tích này đã giới thiệu một cách khá đầy đủ về một con người, một sự nghiệp, một trí tuệ lớn cách đây trên 400 năm. Cùng với tua du lịch tương đối hoàn chỉnh này, một số địa điểm khác trong thành phố cũng đã và đang được ngành du lịch khai thác như đình Hàng Kênh, chùa Dư Hàng, Đền Nghè, tượng nữ tướng Lê Chân, Nhà hát thành phố...

Hoạt động khai thác lĩnh vực di sản văn hóa của ngành du lịch tại Hải Phòng cũng đã mang lại những hiệu quả bước đầu cũng như sự hạn chế yếu kém cần quan tâm.

Trong tuyến du khảo đồng quê, những địa danh trong hành trình đến nay, phần lớn đã được quan tâm, đầu tư kinh phí nâng cấp về cơ sở vật chất như đường xá, cảnh quan môi trường, tôn tạo chống xuống cấp di tích. Các hoạt động về ngành nghề thủ công truyền thống, biểu diễn văn hóa cổ truyền có cơ hội phục hồi, phát triển. Người dân địa phương có nhiều cơ hội tìm việc làm từ các dịch vụ đơn giản như trông coi phương tiện đi lại, bán đồ lưu niệm, kinh doanh nhà nghỉ, nhà hàng. Đồng thời, các địa điểm trong hành trình bước đầu có nguồn thu và thu hút sự quan tâm nhằm đầu tư cho di tích từ các doanh nghiệp và cá nhân hảo tâm. Đặc biệt, người dân địa phương tại các di tích đã có sự thay đổi về nhận thức trong việc gìn giữ bảo vệ di tích, tham gia hoạt động phục vụ du lịch tận tình chu đáo. Mặt khác, ngoài số lượng khách tham quan trong tua "Du khảo đồng quê" do các công tiữ hành tổ chức, số lượng khách không đi theo tua đến các di sản đã tăng lên một cách đáng kể.

Bên cạnh những yếu tố tích cực do hoạt động khai thác của ngành du lịch mang lại, những tác động từ hoạt động này chưa thực sự tạo ra những cơ hội tham gia vào quá trình bảo tồn vững chắc và phát huy bền vững cho các di sản văn hóa tại thành phố Hải Phòng. Ngoài tuyến "Du khảo đồng quê" hướng đến các di sản ở phía nam thành phố đã được xây dựng hoàn chỉnh, còn lại các kiến nghị, đề xuất hợp tác nghiên cứu mở các tuyến du lịch mới về di sản văn hóa chưa thấy tiếp tục được triển khai.

Như vậy, những tác động tích cực và tiêu cực của phát triển du lịch đối với di sản văn hóa ở Hải Phòng chưa thực sự có những biểu hiện mạnh mẽ. Theo ý kiến của nhiều chuyên gia ở trung ương và địa phương, hoạt động du lịch lĩnh vực di sản văn hóa ở Hải Phòng là hấp dẫn, đầy tiềm năng nhưng chưa được khai thác một cách triệt để, mang tính bền vững.

Từ những kết quả bước đầu đã đạt được qua các hoạt động của ngành du lịch cũng như chức năng nhiệm vụ của cơ quan quản lý nhà nước về lĩnh vực di sản văn hóa, một số kinh nghiệm cũng đã được rút ra nhằm kết hợp du lịch với văn hóa, một cách làm hợp lý phù hợp với bối cảnh hiện nay để đem lại những lợi ích to lớn hơn cho cả hai bên, góp phần vào sự phát triển chung của đất nước và của thành phố :

- Xây dựng bộ máy tổ chức, có chương trình hành động, có sự kết hợp của nhiều cấp, nhiều ngành tham gia thực hiện nhiệm vụ phát triển du lịch về văn hóa truyền thống.
- Tiến hành các biện pháp bảo vệ di tích, chống vi phạm đất đai, cảnh quan môi trường, bảo vệ tốt cổ vật trong di tích. Thường xuyên tu bổ tôn tạo chống xuống cấp di tích. Quá trình tu bổ cần tôn trọng tính nguyên gốc của di tích.Tích cực tuyên truyền, giáo dục, vận động nhân dân nâng cao ý thức bảo vệ di sản văn hóa và tạo điều kiện cho phát triển du lịch.
- Tổ chức nghiên cứu và đánh giá nguồn tài nguyên du lịch về di sản văn hóa, xem xét các điều kiện về cơ sở hạ tầng, vật chất kỹ thuật phục vụ du lịch, các nguồn nhân lực và nguồn khách có nhu cầu. Từ đó vạch ra các chiến lược trước mắt cũng như lâu dài.
- Tổ chức các hoạt động nghiên cứu khoa học, sưu tầm tư liệu hiện vật của từng di tích cụ thể để phục vụ cho du lịch. Đào tạo đội ngũ hướng dẫn viên, thuyết minh viên thành thạo về di sản văn hóa ở Hải Phòng, có khả năng tạo ra sự hấp dẫn, lôi cuốn khách tham qua du lịch.
- Xây dựng kế hoạch khôi phục một số lễ hội và làng nghề truyền thống; lựa chọn một số làng cổ của một số địa phương, có định hướng bảo tồn để giới thiệu phục vụ du lịch.
- Hoàn chỉnh mạng lưới giao thông tới các di tích trong lịch trình; cấm biển giao thông chỉ dẫn, tạo điều kiện thuận lợi, tránh mất thời gian do chưa tìm thấy đường đi đúng.

-Có kế hoạch xây dựng cơ sở vật chất, đảm bảo sự hài hòa giữa bảo tồn và phát triển du lịch.
-Tuyên truyền vận động nhân dân nâng cao ý thức bảo vệ an toàn tính mạng và tài sản của du khách, tạo điều kiện thuận lợi cho các đoàn du lịch đi lại được thuận tiện, tránh hiện tượng chèo kéo khách.
Gìn giữ bản sắc văn hóa dân tộc là điều kiện quan trọng để du lịch phát triển bền vững. Do vậy, trong nhiều năm qua, Hải Phòng vẫn luôn giành những chính sách ưu tiên cho sự nghiệp bảo tồn những di sản văn hóa quý giá. Đồng thời khuyến khích ngành du lịch phối hợp đồng bộ, khai thác để tạo ra sự hài hòa giữa bảo tồn và phát triển. Nhưng điều đó có thể là chưa đủ trước những thách thức mới đang nảy sinh cần có sự chung tay góp sức của nhiều cấp, nhiều ngành và địa phương có di sản. Điều đó sẽ tạo ra những cơ hội tốt hơn để du lịch vừa phát triển bền vững vừa bảo vệ được di sản văn hóa.
Nguyễn Văn Phương (Giám đốc bảo tàng Hải Phòng)